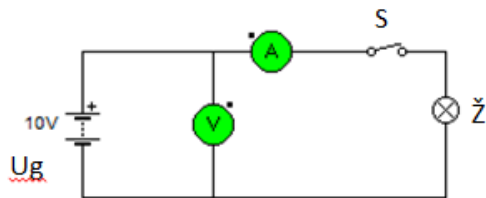

IEKI - ELEKTRIČNE INŠTALACIJE

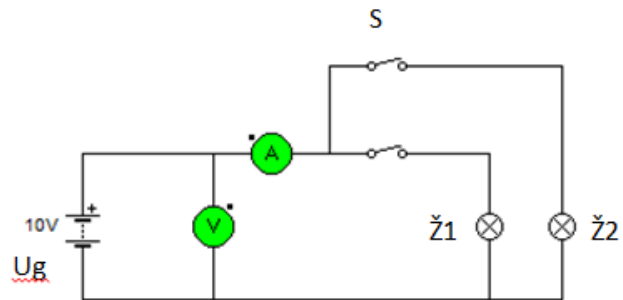
1. ELEKTRIČNE INŠTALACIJE

1. Nariši in razloži delovanje navadnega in serijskega stika.

Vežalna shema:

TOKOKROG Z NAVADNIM STIKALOM

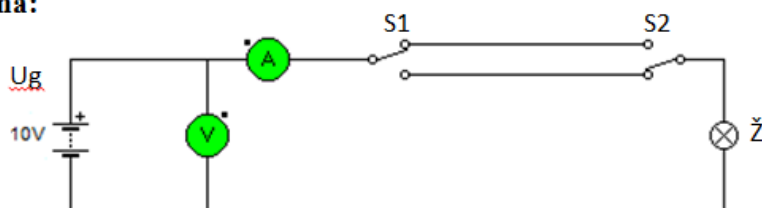

TOKOKROG Z ZAPOREDNIM STIKALOM

- Z navadnim stikalom priklapljammo svetila v manjših prostorih z enim vhodom.
- Serijsko stikalo uporabljamo, kadar želimo uporabiti eno stikalo za vklop in izklop dveh svetil (ali dveh skupin svetil) v enem prostoru.

2. Nariši in razloži delovanje izmeničnega stika.

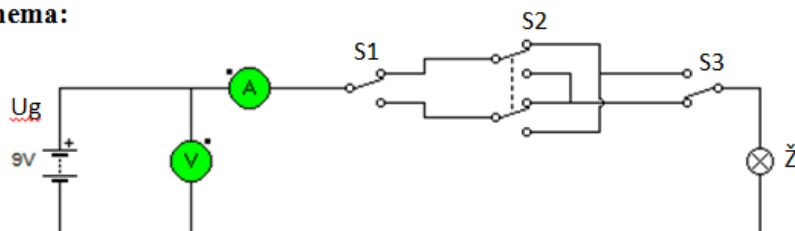
Vežalna shema:

Menjalno stikalo omogoča vklop in izklop ene ali več svetilk z dveh različnih mest (npr. v hodnikih ali večjih prostorih z več vhodi). Za izvedbo potrebujemo vedno dve menjalni stikali.

3. Nariši in razloži delovanje križnega stika.

Vežalna shema:

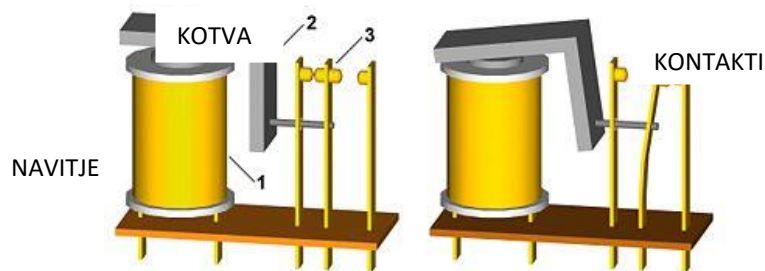
Križno stikalo omogoča vklop in izklop ene ali več svetilk s treh ali več različnih mest. Predvidimo lahko neomejeno število stikalnih mest, kajti prvo in zadnje stikalo v vrsti sta menjalni, vsa notranja stikala pa križna.

4. Razloži delovanje releja ter nariši shemo za vklop žarnice preko releja.

Releji so elektromagnetno krmiljena stikala. Sestavljeni so iz elektromagneta in stikalnega elementa.

Rele je električno stikalo, ki preklaplja s pomočjo drugega električnega vezja. Rele lahko združuje (ali ločuje) vezja z različnimi napetostmi.

Opis delov

Na preprosti risbi so vidni osnovni sestavni deli releja:

- elektromagnetna tuljava,
- kotev,
- kontakti.

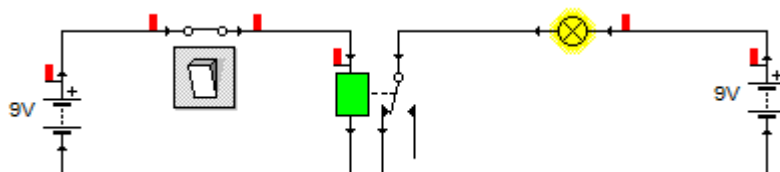
Delovanje releja:

Ko steče dovolj velik tok skozi navitje, postane jedro magnetno ter pritegne kotvo. Kotva sklone delovne kontakte oziroma razklone mirovne kontakte oziroma preklopi preklopne kontakte.

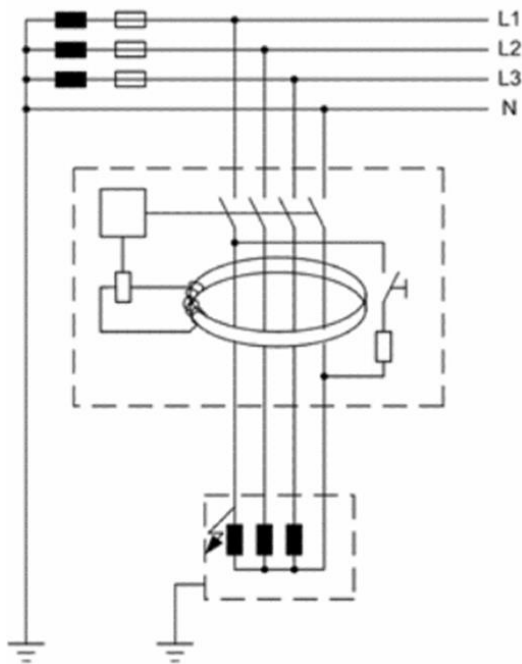

Pri relejih nastopata dva električna tokokroga: krmilni in krmiljen tokokrog, napetosti pa sta lahko v tokokrogih različni. V tem primeru govorimo, da sta tokokroga galvansko ločena.

Vklop žarnice preko releja:

5. Nariši in razloži delovanje RCD stikala.

GLAVNI DELI RCD OZIROMA FID STIKALA:

Diferenčni transformator, ki vsebuje:

- primarno in sekundarno navitje,
- kontaktni del (priključne sponke),
- vklopno – izklopni mehanizem z elektromagnetnim sprožnikom.

Delovanje:

- RCD stikalo nadzoruje ali se vsi tokovi, ki tečejo po faznih vodnikih k porabnikom, tudi vračajo po nevtralnem vodniku,
- pri normalnem obratovanju je vsota tokov nič ($I_{L1} + I_{L2} + I_{L3} = 0$)
- ob okvari steče del toka (okvarni tok) po zaščitnem vodniku mimo tokovnega stikala v zemljo,
- to povzroči tokovno nesimetrijo, kajti skozi diferenčni transformator se ne vrne več celotni tok, ki je stekel skozi porabnik,
- ta diferenca tokov povzroči inducirano napetost v sekundarnem navitju, ki namagnetni jedro transformatorja,
- ob dovolj velikem diferenčnem toku se inducira dovolj velika inducirana napetost, da povzroči izklop RCD stikalo preko vklopno - izklopnega mehanizma.

6. Kaj so električne inštalacije?

- Smiselno povezane naprave za prenos električne energije od izvora do porabnikov.

7. Kako razdelimo naprave med električnim virom in porabnikom?

- Mesto proizvodnje električne energije.
- Električno omrežje.
- Mesto porabe električne energije.

8. Katere izmenične sisteme vodnikov pod napetostjo poznaš?

- Enofazni z dvema ali s tremi vodniki.
- Trifazni s štirimi ali petimi vodniki.

9. Kaj predstavlja kratek stik? Ali se v primeru kratkega stika izklopi RCD stikalo?

- Kratki stik nastane, če obstaja prevodna zveza med vodnikoma pod napetostjo in sicer med faznim in ničelnim vodnikom.

10. Kaj je zemeljski stik? Ali se v primeru zemeljskega stika izklopi RCD stikalo, razloži?

- Zemeljski stik nastane, če nastane zaradi napake prevodna zveza med faznim in ozemljitvenim (PE) vodnikom, ki predstavlja ozemljeni del oz. zemljo.
- Da. V primeru zemeljskega stika steče del toka po zaščitnem vodniku mimo tokovnega stikala v zemljo, kar povzroči tokovno nesimetrijo, ki inducira napetost v sekundarnem navitju. Ta napetost namagnetni jedro transformatorja, kar povzroči izklop RCD stikala preko vklopno - izklopnega mehanizma.

2. VARNOST IN ZAŠČITA

11. Pred katerimi vrstami dotikov moramo zaščititi uporabnike električnih strojev in naprav?

- Posrednim dotikom delov, ki običajno niso pod napetostjo, v primeru okvar pa lahko preidejo pod napetost.
- Neposrednim dotikom delov pod napetostjo.

12. Kako dosežemo popolno zaščito pred neposrednim tokom?

- S pregradami in z okvirji.
- Z izoliranjem delov pod napetostjo.

13. Kakšen mora biti nazivni tok RCD stikala za dopolnilno zaščito pred neposrednim dotikom? Kaj pomenijo oznake 25/0,03 na RCD stikalu?

- Število 25 predstavlja nazivni tok I_N s katerim lahko obremenimo RCD stikalo.
- Število 0,03 pa predstavlja diferenčni tok $I_{\Delta N}$ oziroma tok okvare, pri katerem RCD stikalo odklopi tokokrog.

14. Katere vrednosti napetosti in tokov so smrtno nevarni za ljudi?

- meja smrtno nevarnega toka za človeka je 30 mA,
- ter 50 V izmenične napetosti,
- oz. 120 V enosmerne napetosti.

15. Kako lahko zmanjšamo nevarnost poškodbe z električnim tokom z obratovalno napetostjo?

Z znižanjem obratovalne napetosti :

- pod 50 V izmenične napetosti,
- oziroma pod 120 V enosmerne napetosti.

16. Kaj pomeni oznaka IP?

- Prva številka podaja stopnjo zaščite pred vdorom trdnih teles (drobcev).
- Druga številka podaja stopnjo zaščite pred vdorom vode.

IP (Ingress Protection) = Zaščita pred vstopom prahu, vlage in vode

Razlaga stopnje IP

PRVO ŠTEVILO

- 0** Brez zaščite.
- 1** Zaščita pred trdnimi delci do velikosti 50mm oz. nehotečim dotikom z roko.
- 2** Zaščita pred trdnimi delci do 12mm oz. dotikom s prsti.
- 3** Zaščita pred trdnimi delci do 2,5mm (orodja in žice).
- 4** Zaščita pred trdnimi delci do 1mm (fina orodja in žice).
- 5** Zaščita pred omejeno količino prahu (brez škodljivih usedlin).
- 6** Popolna zaščita pred prahom.

DRUGO ŠTEVILO

- 0** Brez zaščite.
- 1** Zaščita pred vertikalnim kapljanjem vode oziroma kondenzacijo.
- 2** Zaščita pred direktnim škropljenjem z vodo do 15 stopinj od vertikale.
- 3** Zaščita pred direktnim škropljenjem z vodo do 60 stopinj od vertikale.
- 4** Zaščita pred škropljenjem z vode iz vseh smeri - vstopna količina vode je omejena.
- 5** Zaščita pred nizkotlačnimi curki vode iz vseh smeri - vstopna količina vode je omejena.
- 6** Zaščita pred nizkotlačnimi curki vode (uporaba na ladijski palubi) - vstopna količina vode je omejena.
- 7** Zaščita pred učinkom potopitve v vodo med 15cm in 100cm (1m).
- 8** Zaščita pred potopitvijo pod tlakom za daljši čas.

Torej **IP23** je zaščita pred trdnimi delci do 12mm (prsti ipd.) in škropljenjem vode do 60stopinj od vertikale.

IP67 pomeni popolna zaščita pred trdnimi delci in učinkom potopitve v vodo v globino med 15cm in 1m.

IPx4 pomeni zaščita pred škropljenjem vode z vseh smeri - vstopna količina vode je omejena

3. VAROVANJE INSTALACIJ IN PORABNIKOV

17. Katere elemente uporabljamo za varovanje NN-instalacij in porabnikov?

- Nizkonapetostne varovalke.
- Instalacijske odklopnike.
- Tokovna zaščita stikala.
- Odvodnike prenapetosti.
- Limitatorje.
- Motorska zaščita stikala in bimetalne releje.

18. Kateri dve osnovni skupini varovalk poznamo?

- taljive varovalke (DO, D, visokoučinkovne taljive varovalke - NV),
- inštalacijski odklopniki (avtomatske varovalke).

19. Kaj predstavlja taljiva varovalka v električni instalaciji in v katere namene jo uporabljamo?

- Taljiva varovalka je stikalni aparat, ki s taljenjem enega ali več posebno izdelanih in dimenzioniranih elementov prekine tokokrog v katerem je nameščen, ter prekine tok, ki v dovolj dolgem času preseže določeno vrednost.
- Uporabljamo jo za zaščito pred kratkimi stiki.

20. Kaj nam podaja izklopna karakteristika varovalke?

- Izklopni čas v odvisnosti od pričakovanega toka. Torej v kolikšnem času in pri kakšnem toku varovalka izklopi.

21. Kaj je selektivnost varovanje in zakaj želimo, da so naprave varovane selektivno?

- Selektivno varovanje pomeni, da se mora ob okvari v električnem tokokrogu, izklopiti varovalo, ki je najbolj bližje okvari.
- Selektivno varovanje želimo zato, da se ne odklopi celotna instalacija, ampak samo tisti del instalacije, v katerem je nastala okvara, torej najmanjši možni del instalacij.

22. Na kakšen način dosežemo selektivno varovanje?

- To dosežemo tako, da so varovalke, ki so vezane zaporedno določene tako, da se razlikujejo za dve tokovni stopnji (npr. 25 A – 16A.)
- Varovanje je selektivno c celotnem področju varovanja le tedaj, če se izklopi karakteristika dveh zaporedno vezanih varovalk nikjer ne sekata.

23. Katere so dobre lastnosti taljivih varovalk?

- Nizka cena.
- Preprosta izvedba.
- Velika hitrost delovanja.
- Velika kratkostična zmogljivost.

24 . Kateri dve vrsti taljivih varovalk glede na zgradbo poznaš?

- D-varovalke, ki so zaščitene pred neposrednim dotokom; onemogočena je zamenjava različnih taljivih vložkov po velikosti, zato je menjava dovoljena le priučenim osebam.
- NV- varovalke, ki niso zaščitene pred neposrednim dotokom; omogočena je zamenjava različnih taljivih vložkov po velikosti, zato je menjava dovoljena le usposobljenim osebam.

25. Naštej sestavne dele taljivega vložka?

- žica indikatorja,
- votlo keramično telo,
- spodnji kontakt,
- zgornji kontakt,
- taljivi element,
- kremenčev pesek,
- indikator.

26. Kako pravilno priključimo vodnika na D varovalko?

- vodnik za dovod toka na spodnji kontakt,
- vodnik za odvod toka na zgornji kontakt.

27. Kakšno vlogo opravlja taljivi vložek!

- Taljivi vložek je ključni del varovalke, saj se v njem prekine električni tok.
- Ob prekinitvi taljivega elementa se prekine tudi žica indikatorja in barvna značka odpade.

28. Kakšen pomen ima velikostni obroč?

- Velikostni obroči imajo zaščitni pomen, da ne bi pomotoma prišlo do zamenjave taljivih vložkov po velikosti.

29. V katere namene uporabljamo tokovno zaščitno stikalo RDC? Ali RCD-stikalo izklop v primeru kratkega stika?

- RDC zaščitno stikalo uporabljamo za zaščito pred zemeljskimi stiki. (gre za stik med faznim vodnikom in zaščitnim ozemljitvenim vodnikom PE).
- Klasično RCD stikalo brez nadtokovne zaščite ne izklopi v primeru kratkega stika.
- Kratak stik ne povzroči tokovnih nesimetrij. (toliko toka kot priteče pri kratkem stiku, še vedno odteče nazaj skozi RCD stikalo).
- Pred stikalom morajo biti zato vgrajene varovalke ali inštalacijski odklopniki.

30. Kaj so bimetalni releji in v katerem primeru izklopijo?

To so naprave, ki v kombinaciji s kontaktorjem varujejo motor pred tokovnimi preobremenitvami, preobremenitvami pri zagonu in med obratovanjem.

Uporabljajo se za pravočasni izklop pri:

- tokovni obremenitvi zaradi prenizke napetosti,
- blokiranju rotorja,
- znižanju frekvence napajalne napetosti,
- izpadu ene faze,
- prepogostih vklopih (do 50 vklopov na uro).

4. ELEMENTI ELEKTRIČNIH INŠTALACIJ

31. V katere namene uporabljamo instalacijske cevi? Za katero izvedbo instalacije uporabljamo rebraste termoplastične cevi?

- Zaščito pred vplivi pare in vlage.
- Zaščito vodnikov pred mehanskimi poškodbami.

- Rebraste termoplastične cevi uporabljamo za podometno instalacijo.

32. Za katero izvedbo instalacije uporabljamo gladke termoplastične cevi? Naštej material, ki je potreben za izvedbo inštalacije s temi cevmi?

- Nadometno inštalacijo.

Material za izvedba inštalacije:

- gladke termoplastične cevi, spojke, krivine, skobe, uvodnice za vodnike,
- nadometna stikala, vtičnice...,
- plastični zidni vložki, vijaki.

33. Koliko polne vtično-spojne naprave uporabljamo v zgradbah?

- Za porabnike manjših moči (enofazne) uporabljamo dvo in tripolne.
- Za porabnike večjih moči (trifazne) uporabljamo petpolne vtično-spojne naprave.

34. V katere namene uporabljamo razdelilnike?

- Razdelilnik predstavlja električno omarico (napravo), v kateri delimo glavni napajalni vod na posamezne električne tokokroge.

35. Kaj predstavljajo glavni električni razdelilniki? S katerimi elementi so opremljeni? Naštej tri glavne.

- Predstavljajo mejo med distribucijskim omrežjem in porabnikom.
- So zaprte izvedbe in niso dostopni uporabniku.

- Glavni električni razdelilniki so opremljeni z glavnimi varovalkami, števcem električne energije in stikalno uro.

36. Kako delimo razdelilnike? Kaj so podrazdelilniki?

- Glavni razdelilnik.
- Podrazdelilnik.

- **Podrazdelilniki** so električni razdelilniki, ki so namenjeni gospodarnejši porazdelitvi električne energije po objektu (npr. za razsvetljavo, za električne pogone). Te razdelitve naredimo predvsem glede na dovoljene padce napetosti.
- število podrazdelilnikov je odvisno od velikosti in namena objekta.

5. SVETLOBA

37. Kaj je svetloba? Svetlobo katerih valovnih dolžin zaznava človeško oko?

Na svetlobo katere valovne dolžine je človeško oko najbolj občutljivo?

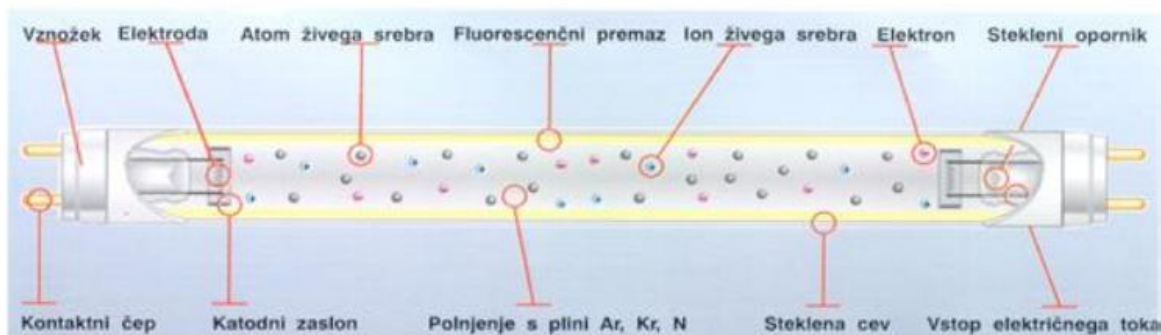
- Svetloba je elektromagnetno sevanje, ki se obliki elektromagnetnega valovanja različnih valovnih dolžin širi v prostor.
- Človeško oko zaznava svetlobo valovne dolžine 400 do 760 nm.

- Človeško oko je najbolj občutljivo na svetlobo valovne dolžine 550 nm, kar ustreza rumeno zeleni barvi.

38. Kaj je luminiscenčno sevanje in kako imenujemo vire, ki oddajajo svetlobo luminiscenčno?

- Luminiscenčno sevanje je izraz za pojav svetlobnega sevanja pri razelektrenju v plinih in kovinskih parah.
- Luminiscenčno sevanje nastane z višanjem napetosti na elektrodah, ki se nahajata v stekleni cevi z neaktivnim plinom. Pri tem pride do pospešenega gibanja prostih elektronov in tako do ionizacije plina. Pri razelektrenju plina nastane svetloba zaradi spremembe energijskega nivoja elektronov v atomih plina.

39. Opiši delovanje neonske sijalke.

Sestava fluorescenčne sijalke

Ko vključimo stikalo, inducira dušilka s pomočjo starterja visoko napetost nekje od 800 do 1000 V. Pri tem tok elektronov vzbudi pare živega srebra, ki oddajajo nevidno UV-svetlobo, ta pa aktivira prevleko fluorescenčnih fosforjevih soli, ki zažari v beli svetlobi.

Podrobnejša razlaga:

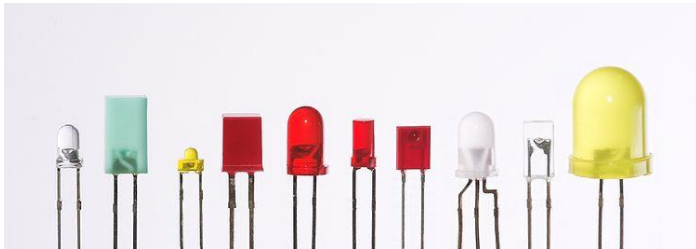
Fluorescenčna sijalka je svetilka, ki za nastanek svetlobe izkorišča razelektritev plina. Pospešeni elektron se znotraj cevi svetilke zaleti v atom plina, zaradi česar elektron plina preide v vzbujeno stanje, pri čemer absorbira del kinetične energije, ki jo je prejel med trkom. Visoko energijsko stanje je nestabilno, zato se elektron sčasoma vrne v nižji nivo, ki je nestabilen. Pri tem izseva foton, katerega valovna dolžina sega v ultravijolični del spektra in ga zato ne vidimo. Izsevano svetlobo bi radi pretvorili v vidno svetlobo. Pri tem si pomagamo s pojavom fluorescence.

Fluorescenca je fizikalni pojav, pri katerem snov seva fotone z daljšo valovno dolžino, kot je valovna dolžina absorbiranega vzbujevalnega sevanja.

Fluorescenca se pojavi na notranjem delu cevi, ki je prevlečena s fosforjem. Atomi fosforja absorbirajo UV svetlobo, pri čemer preidejo v višje stanje, ki seveda ni stabilno, zato kmalu preidejo nazaj na nižji nivo pri tem pa izsevajo foton v vidnem spektru svetlobe.

40. Opiši lastnosti in delovanje LED diode.

- **Svetleča dioda** (angleška kratica **LED**) je polprevodniški elektronski element, ki oddaja svetlobo.
- Njene električne karakteristike so podobne navadni polprevodniški diodi.
- Razlikujejo se po barvi, velikosti, obliki in električnih karakteristikah.
- Izkoristek svetleče diode je mnogo boljši kot pri žarnici z žarilno nitko.
- Poleg boljšega izkoristka jih odlikuje tudi daljša življenjska doba, ki znaša okoli 50000 ur, za razliko od navadne žarnice, kjer je 1000.

Delovanje svetlečih diod

- Svetleče diode sevajo svetlobo na principu sevanja trdnih teles.
- Bistvo delovanja je v oddajanju energije elektrona, ki iz vzbujnega višjega energetskega stanja atoma preide na nižje.
- Elektron odda energijo v obliki elektromagnetnega sevanja z določeno frekvenco.
- Če je frekvenca elektromagnetnega sevanja v vidnem polju, to zaznamo kot svetlobo.
- Efekt je znan kot elektroluminiscenca, barva svetlobe pa ustreza energiji fotona, ki je določena z energetskega korakom samega polprevodnika.
- Svetleča dioda je sestavljena iz polprevodnega elementa, ki vsebuje nečistoče, ki na zaporni plasti povzročijo p-n spoj.
- Tok teče iz p-strani, torej iz anode proti katodi, v nasprotni strani pa ne. Z napetostno razliko gnani elektroni in vrzeli potujejo proti spoju elektrod.
- Ko elektron zapolni vrzel, se sprosti energija v obliki fotona.
- Valovna dolžina oddane svetlobe je odvisna od snovi, ki tvorijo p-n spoj.
- V silicijevih in germanijevih diodah se elektroni in vrzeli spajajo brez oddajanja svetlobe, ker so zasnovani na indirektnih materialih zaporne plasti.